„Treime sau Logos la stejarul Mamvri ?”
O cercetare istorico - dogmatică

Marius Daniel OPRESCU

The study has in the centre of analysis the moment described by Moses The Prophet in chapter XVIII, Genesis, well known as "Teophany" from Mamvri Oak Tree. I have tried to follow the way of interpretation applied to this text by The Holly Fathers and the meanings which come out of here.
The way of understanding words like teofany and epiphany is very important for using the right on in the Mamvri context.
The interpretation of the text was made starting from Saint Justin The Martyr and The Philosopher's point of view, the first who studied the interpretation of this part of the Holy Bible, enleghtened and developed also by other Holy Fathers and even by theologs from the contemporany period.
I consider that study is useful in the sense of development or explanation of the chapter related to "The discovery of the Holy Trinity in The Old Testament", that we find presented in the doctrine of Christian faith.

Capitolul XVIII din cartea Facerii relatează un episod foarte important şi demn de reţinut din viaţa patriarhului Avraam: Teofania de la stejarul Mamvri. Aşa este cunoscut şi numit în cărţile de specialitate acest moment, ediţia jubiliară a Sfintei Scripturi numind acest capitol „arătarea Treimică de la stejarul Mamvri”. Cercetînd cu atenţie mărturiile care se referă la acest episod, din Sfînta Tradiţie, observăm, lucru pe care şi doresc să-l evidenţiez acum, că momentul mai sus amintit a fost greşit interpretat şi înţeles de-alungul vremii, printr-o îndepărtare clară de la tîlcuirea pe care au dat-o părinţii Bisericii, tîlcuire ce cuprinde în sînul ei profunde semnificaţii dogmatice.

Numărul 48 din revista „Mari pictori”, dedicat celebrului iconar rus Andrei Rubliov face unele remarci şi afirmaţii, pe marginea interpretării „troiţei” rublioviene, încercînd să explice textul biblic ce se referă la momentul amintit, care vădesc o lipsă de informare în domeniu şi care nu exprimă adevărul biblic aşa cum l-au înţeles şi exprimat părinţii Bisericii. Se pare că scopul pictării troiţei a fost exprimarea unui singur Dumnezeu în Treime. Acestei remarcabile icoane, cunoscută cîndva ca „Treimea Vechiului Testement” sau „ospitalitatea lui Avraam” i s-au dat mai multe interpretări dintre care, unele susţin prezenţa reală a Sfintei Treimi la Mamvri, altele doar prezenţa Fiului. Aşadar, după unele

BDD-A121 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:23 UTC)

interpretări, îngerul din centru ar reprezenta pe Tatăl, alți comentatori identificînd însă acest înger cu Logosul care arată simbolic spre pocalul mielului euharistic, interpretare susținută de ,,culoarea veşmintelor constînd dintr-un chiton vişiniu cu brîu auriu şi cu himaticon albastru, tipice pentru reprezentările medievale ale lui Hristos”[1]. Concluzia pe care o trage revista amintită în privința acestei interpretări iconografice este una ce favorizează cea dintîi ipoteză, anume că, la stejarul din Mamvri s-au arătat nu doar Fiul, ci şi Tatăl şi Duhul Sfînt. ,,Treimea lui Rubliov enunță unitatea şi egalitatea celor trei Ipostasuri divine (...), fiind imaginea lui Dumnezeu în trei Ipostasuri”[2]. Pe aceeaşi linie de interpretare merge şi tradiția rusă, îndeosebi începînd din anul 1551, cînd, sinodul celor 100 de capete ținut la Stoglav, acceptă icoana lui Rubliov, aprobîndu-o printr-o autorizație specială ca fiind una ce exprimă în mod sublim pe cele Trei Persoane ale Sfintei Treimi. ,,Icoana care defineşte sărbătoarea însăşi a Prea Sfintei Treimi este întotdeauna una şi aceeaşi: reprezentarea Prea Sfintei Treimi sub înfățişarea a trei îngeri, al cărei arhetip este arătarea Prea Sfintei Treimi lui Avraam şi Sarrei, în chipul a trei călători la stejarul Mamvri”[3]. Ea a fost astfel aleasă pentru că ,,exprimă cu cea mai mare deplinătate cu putință mărturisirea dogmatică a Prea Sfintei Treimi (...) această icoană este legată în modul cel mai profund de mărturisirea de către Biserică a Prea Sfintei Treimi”[4]. Sinodul celor 100 de capete a confirmat această icoană ca fiind model pentru maniera în care trebuie să se picteze icoana Sfintei Treimi, aceasta pentru că ,,primul înger este Ipostas, Ipostasul lui Dumnezeu Tatăl, al doilea, cel din mijloc, este Ipostasul Fiului, iar cel din dreapta, Ipostasul Duhului Sfînt”[5].

Părerile exprimate mai sus sînt, cred eu, scuzabile doar pentru mărturisirea pe care o fac la încheierea capitolului ,, despre reprezentarea lui Dumnezeu Tatăl în Biserica Ortodoxă”, în care recunoaşte că studiul, mai bine zis părerile acestea, ,,nu se pretind a fi un studiu ştiințific şi nu propune defel o serie de poziții indiscutabile”[6].

Paul Evdochimov afirmă însă că originea troiței lui Rubliov trebuie căutată în altă parte decît în dorința de a exprima cît mai sugestiv dogma Sfintei Treimi. El afirmă că celebra icoană a fost pictată la îndemnul ucenicului Nocos, al sfîntului Serghie din Radonej, ,,cel care şi-a închinat întreaga viață Sfintei Treimi”[7], pentru a ține trează şi vie amintirea sfîntului.

Paul Evdochimov, încadrîndu-se şi el pe linia tradiției ruse, deja trasată, nu-şi pune problema explicării celor trei persoane de la stejarul Mamvri pe baza Sfinților

---

[1] *Andrei Rubliov şi icoana rusă*, în „Mari pictori”, nr. 48, Bucureşti, 2001, col. II, p. 16.

[2] *Ibidem*, col. II, p. 16.

[3] Grigorie Krug, *Cugetările unui iconograf despre sensul şi menira icoanelor*, Editura Sofia, Bucureşti, 2002, p. 93.

[4] *Ibidem*, p. 94.

[5] *Ibidem*, p. 96.

[6] *Ibidem*, p. 106.

[7] Pau Evdochimov, *Arta icoanei. O teologie a frumuseții*, Editura Meridiane, Bucureşti 1992, p. 208.

BDD-A121 © 2011 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:23 UTC)

Părinți, ci doar a identității îngerului din stînga şi a celui din mijloc, aşa cum apar în icoana lui Rubliov, îngerul din dreapta fiind socotit ,,fără îndoială Sfîntul Duh”[8]. Pînă la urmă el preferă interpretarea conform căreia îngerul din mijloc este Tatăl care ,,cu o tristețe de negrăit, semn al acelei agapé, se apleacă spre Fiul”[9].

Criticii mai noi ai acestei reprezentări iconografice pun mai mult accent pe ,,unitatea care cuprinde toată lumea, încît, mai puțin esențială devine identificarea îngerilor cu Persoanele Sfintei Treimi”[10].

Şi în teologia noastră, plasarea acestui moment revelator la capitolul ,,descoperirea Sfintei Treimi în Vechiul Testament” mi se pare prea generală şi confuză, întrucît, în versetele 1 şi 2 ale capitolului XVIII din Geneză, Moise foloseşte cuvintele ,,Domnul S-a arătat lui Avraam (...), şi, iată trei oameni îi stăteau în față”. Închinarea pe care le-o face Avraam ,,Celor Trei”, e ca pentru unul, şi adresarea se face la singular, nu la plural, cum ar fi de crezut, că doar aveam ,,trei oameni”. Din acestea se naşte însă întrebarea: cele trei persoane ale Sfintei Treimi sînt prezente la stejarul Mamvri prin identificarea lor cu cei 3 călători, sau nu?

,,Cele trei persoane care au vizitat pe Avraam au atras de timpuriu atenția exegeților, cea mai mare parte dintre ei folosind în explicarea lor exegeza alegorică. Pentru talmudişti, aceste persoane au fost îngerii Mihail, însărcinat să aducă mesajul Sarrei; Rafael, însăcinat a salva pe Lot, şi Gabriel, însărcinat să distrugă Sodoma”[11]. În perioada apologeților, Sfîntul Iustin Martirul şi Filozoful se pronunță lămurit asupra momentului, acesta socotind că una din cele trei persoane era Domnul Dumnezeu, dar nu Tatăl, ci ,,Logosul, Fiul Său, alături de 2 îngeri trimişi pentru judecata Sodomei de către Altul, care rămîne de-apururea în cer şi care nu s-a arătat şi nu a vorbit prin El singur nimănui niciodată”[12].

Într-una din notele sale la capitolul XVIII din Geneză, I.P.S. Bartolomeu Anania ne lămureşte oarecum în problema noastră spunînd că ,,intuiția lui Avraam îi dicta că cei trei nu sînt oameni obişnuiți şi că, în fapt, Ei sînt Unul[13]. S-ar părea că avem de-aface cu arătarea Fiului, a Tatălui şi a Sfîntului Duh. Însă contextul ne va demonstra că aici este vorba doar de o prefigurare a Sfintei Treimi prin cei trei bărbați, căci, în realitate S-a arătat doar Fiul, Logosul, persoana a II-a a Sfintei Treimi şi doi îngeri.

Mergînd pe linia interpretării trasată de Sfîntul Iustin şi care se va păstra fără întrerupere în acest sens pînă la Fericitul Augustin, Sfîntul Ioan Gură de Aur, în omilia 41, făcută la Geneză şi care se ocupă de altfel de interpretarea acestui

---

[8] *Ibidem*, p. 212.

[9] *Ibidem*, p. 217.

[10] *Mari pictori* , vol. 48, col. I, p. 16.

[11] *Apologeți de limbă greacă*, Sfîntul Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Trifon*, în P.S. B., vol. II, trad. de Pr. Prof. Olimp Căciulă, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Romîne, Bucureşti, 1980, p. 152.

[12] *Ibidem*, p. 152.

[13] *Sfînta Scriptură*, ediția jubiliară a Sfîntului Sinod, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2001, p. 38.

BDD-A121 © 2011 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:23 UTC)

moment, sesizează acelaşi lucru, pe care Iustin îl afirmase cu ceva timp înainte. El spune: „să nu te miri că dreptul Avraam a spus *Doamne*, ca şi cum ar vorbi unui singur om, cînd trei erau cei pe care i-a primit. Se poate că i s-a părut unul din cei care au venit mai cu vază şi de aceea, *lui* îi adresează rugămintea”[14]. Este neîndoielnic faptul că Avraam i se adresează doar unuia din cei trei bărbaţi, Logosului, pentru că El: „în primul rînd nu ştia pe cei ce se apropiaseră de cortul lui, rostind aceste cuvinte crezînd că le rosteşte unor oameni”[15], apoi, cînd porunceşte să se aducă apă pentru spălat le spune: „ca să se spele picioarele voastre” (Gen. XVIII, 4). Iată aşadar că, Sfîntul Ioan face o remarcă deosebită şi semnalează o diferenţă între „*cei trei*”. Mai apoi, după ce patriarhul dă dovadă de iubire de străini, prin prezentarea de către Moise a „scenei filoxeniei (ospitalităţii lui Avraam), doar doi din cei trei bărbaţi se îndreaptă spre Sodoma şi Gomora, în timp ce Unul singur poartă un dialog intim cu Avraam. Iarăşi, Sfîntul Ioan Gură de Aur ne spune că: „Scriptura vorbeşte de îngeri (în cazul celor doi plecaţi) , că în cortul lui Avraam s-au arătat în acelaşi timp şi Îngerii şi Stăpînul Acestora. Deci, îngerii ca nişte slujitori, au fost trimişi să piardă cetăţile acelea, iar El a rămas să-i împărtăşească dreptului, ca de la prieten la prieten ce avea să facă”[16].

Acelaşi lucru este exprimat clar în nota cu litera *d* de la capitolul XVIII al Genezei, de către traducător: „în context; din cei trei oameni, numai doi au plecat spre Sodoma, îngerii de care va fi vorba în capitolul XIX, versetele 1-22”[17].

În încheiere, putem spune că: la stejarul Mamvri nu s-a arătat toată Treimea, ci doar Fiul, adică a II-a Persoană din Treime, alături de doi îngeri. Doar numărul „celor trei” poate fi socotit o prefigurare a celor trei Persoane treimice şi nu o arătare personală a Treimei, de aceea cred că această arătare poate fi numită cel mai corect *Epifania de la stejarul Mamvri*, întrucît acest termen exprimă „manifestarea lui Dumnezeu mai ales prin Fiul (întruparea Lui)”[18], din punctul meu de vedere termenul de *teofanie* implicînd în mod direct revelaţia prin toate cele Trei Persoane ale Sfintei Treimi.

Această arătare este o mare dovadă de pogorămînt din partea lui Dumnezeu, întrucît ne arată că a primit a ne face cunoscută voia Sa prin chiar Fiul, încă din Vechiul Testament.

Bibliografie

Sfînta Scriptură, ediţia jubiliară a Sfîntului Sinod, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2001

[14] Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, în P.S.B. vol. 22, trad. introd. şi note de Dumiru Fecioru, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Romîne, Bucureşti, 1989, p. 85.

[15] *Ibidem*, p. 85.

[16] *Ibidem*, p. 94.

[17] *Sfînta Scriptură*, ediţia citată, p. 39.

[18] Ion Bria, *Dicţionar de Teologie Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Romîne, Bucureşti, 1994, Ediţia a II-a, col. II, p. 146.

BDD-A121 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:23 UTC)

Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, în P.S.B. vol.22, trad., introd. şi note de Pr. Dumiru Fecioru, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1989

Apologeți de limbă greacă, Sfîntul Iustin Martirul şi Filozoful – Dialogul cu iudeul Trifon, în P.S. B. , vol. 2, trad. de Pr. Prof. Olimp Căciulă, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1980

Todoran, Isidor, Zăgrean, Ioan, *Dogmatica Ortodoxă*, manual pentru Seminariile Teologice, Arhidiecezana Cluj, 1997

Bria, Ion, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, ediția a II-a, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1994

Evdochimov, Paul, *Arta icoanei. O teologie a frumuseții*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1992

Krug, Grigorie, *Cugetările unui iconograf despre sensul şi menirea icoanelor*, Editura Sofia, Bucureşti, 2002

Andrei Rubliov şi icoana rusă, în rev. „Mari pictori" nr. 48, Bucureşti, 2001

BDD-A121 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:23 UTC)